

Bruksela, dnia 5.9.2019 r.
COM(2019) 406 final

KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

Sprawozdanie z wdrażania krajowych strategii integracji Romów - 2019 r.

{SWD(2019) 320 final}

WPROWADZENIE

W dniu 4 grudnia 2018 r. Komisja Europejska opublikowała ocenę Unijnych ram dotyczących krajowych strategii integracji Romów do 2020 r.¹ Ocenie poddano unijne ramy oraz sposób, w jaki przyczyniły się one do uruchamiania innych europejskich instrumentów politycznych, prawnych i finansowych na rzecz integracji Romów². Aby dopełnić obrazu, w niniejszym sprawozdaniu z 2019 r. skupiono się na wdrażaniu środków na rzecz integracji Romów na szczeblu krajowym.

Ocenę oparto głównie na następujących źródłach:

- sprawozdaniach krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów³;
- sprawozdaniach społeczeństwa obywatelskiego w ramach projektu pilotażowego Parlamentu Europejskiego „Roma Civil Monitor”⁴;
- danych na temat sytuacji Romów, przekazanych przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA)⁵;
- meta-ocenie interwencji na rzecz integracji Romów⁶.

W niniejszym sprawozdaniu podsumowano najważniejsze tendencje dotyczące czterech obszarów polityki unijnych ram dotyczących krajowych strategii integracji Romów (edukacja, zatrudnienie, zdrowie, zakwaterowanie), a także zwalczania dyskryminacji i antycyganizmu. W odniesieniu do każdego z obszarów w sprawozdaniu skupiono się na sytuacji Romów; podsumowano główne rodzaje środków na rzecz integracji, osiągnięcia i wyzwania związane z ich wdrażaniem (zgłoszone przez krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów); oraz określono udoskonalenia polityki, podkreślając obiecujące podejścia i kwestie, którymi należy zająć się w pierwszej kolejności (na podstawie istniejących ocen⁷, informacji zwrotnych od społeczeństwa obywatelskiego i krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów).

I. ISTOTNE OBSZARY POLITYKI

W niniejszym sprawozdaniu opisano środki zastosowane na podstawie zalecenia Rady w sprawie skutecznych środków integracji Romów⁸. Szereg zgłoszonych środków niekoniecznie odzwierciedla ambicję lub skuteczność wysiłków. W obszarach edukacji oraz zwalczania dyskryminacji i antycyganizmu większość środków jest ukierunkowana na Romów. Jeżeli chodzi o zakwaterowanie, istnieje nawet równowaga między środkami ukierunkowanymi na Romów a środkami ogólnymi. W obszarze zatrudnienia i w mniejszym zakresie w obszarze zdrowia w celu promowania również integracji Romów państwa członkowskie polegają głównie na środkach ogólnych.

¹ COM(2011) 173. Zgodnie z konkluzjami Rady (EPSCO 106665/11), w których zatwierdzono ramy, wszystkie państwa członkowskie miały opracować „krajowe strategie na rzecz włączenia społecznego Romów lub zintegrowane zestawy działań politycznych w ramach szerzej zakrojonych polityk na rzecz włączenia społecznego”. Terminy „krajowa strategia integracji Romów” i „strategia” obejmują również zintegrowane zestawy środków z zakresu polityki.

² COM(2018) 785. Termin „Romowie” używany jest w odniesieniu do szeregu różnych grup (takich jak Romowie, Sinti, Kale, Cyganie, Romanicze, Bojasze, Aszkali, Egipcjanie, Jenisze, Domowie, Lomowie, Roma, Abdalowie itp.) i obejmuje społeczność Trawelerów, nie kwestionując specyfiki żadnej z tych grup.

³ Skrótów oznaczających państwa można znaleźć pod adresem www.ec.europa.eu/eurostat. Wszystkie państwa członkowskie poza DK, FI i IE (oraz MT, w której nie występuje społeczność romska) przedstawiły sprawozdania w 2018 r. Z uwagi na późne przedłożenie sprawozdania DE można było je zawrzeć jedynie w załączniku 1 (podsumowania dotyczące poszczególnych państw), a nie w analizie tematycznej uwzględnionej w komunikacie i dokumencie roboczym służb Komisji (SWD).

⁴ Załącznik 1.

⁵ SWD.

⁶ Meta-ocena interwencji na rzecz integracji Romów, Komisja Europejska, Wspólne Centrum Badawcze, dokument mający się ukazać w 2019 r.

⁷ Ibidem.

⁸ 2013/C 378/01.

1. EDUKACJA

Sytuacja Romów w obszarze edukacji (2016 r.)

Najwyższy ukończony etap kształcenia (wiek powyżej 16 lat):

- o Wykształcenie średnie II stopnia, zawodowe, podyplomowe: 18 %
- o Wykształcenie średnie I stopnia: 38 %
- o Wykształcenie podstawowe: 29 %
- o Wykształcenie podstawowe niepełne: 14 %

Odsetek dzieci romskich uczęszczających do szkół odpowiadających ich wiekowi*:

- o Kształcenie podstawowe lub średnie I stopnia: 86 %
- o Kształcenie średnie II stopnia: 30 %
- o Kształcenie podyplomowe i szkolnictwo wyższe: 2 %

Segregacja w szkołach (6–15 lat):

- o Uczęszczanie do szkoły, w której wszyscy uczniowie (13 %) lub większość uczniów (33 %) jest pochodzenia romskiego
- o Udział w zajęciach, na których wszyscy uczniowie (13 %) lub większość uczniów (31 %) jest pochodzenia romskiego

** Udział dzieci romskich z danego państwa w określonym wieku odpowiadającym danemu etapowi kształcenia, które uczęszczają do szkoły na tym etapie kształcenia, w łącznej liczbie dzieci romskich w tym wieku*

1.1. Ukierunkowanie środków

Większość państw członkowskich inwestuje w środki mające na celu ograniczenie zjawiska wczesnego kończenia nauki (18 państw członkowskich). Kolejne najczęściej stosowane środki obejmują: uwzględnianie potrzeb poszczególnych uczniów we współpracy z ich rodzinami (14 państw członkowskich); zwiększanie dostępu do wczesnej edukacji i opieki nad dziećmi oraz podnoszenie ich jakości (13 państw członkowskich); oraz sprzyjanie uczestnictwu Romów w edukacji na poziomie średnim i wyższym oraz pomyślnemu kończeniu tej edukacji (11 państw członkowskich). Podejmowane są również wysiłki na rzecz zwalczania segregacji szkolnej; stosowania integrujących metod nauczania; oraz rozwoju umiejętności dostosowanych do potrzeb rynku pracy (każde z tych działań przeprowadzane jest w 12 państwach członkowskich).

Podział środków z dziedziny edukacji według istotności dla odpowiednich podobszarów zalecenia Rady

Podobszar tematyczny	Państwo członkowskie	Liczba środków	Kraje objęte procesem rozszerzenia	Liczba środków
Ograniczanie zjawiska wczesnego kończenia nauki	AT, BE, BG, CY, ES, EL, HU, HR, IT, LV, LT, LU, NL, PT, RO, SE, SK, UK	66	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	25
Uwzględnianie potrzeb poszczególnych uczniów	AT, CY, CZ, ES, HU, IT, LV, LT, LU, PT, RO, SE, SI, UK	35	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	26
Sprzyjanie uczestnictwu Romów w edukacji na poziomie średnim i wyższym oraz pomyślnemu kończeniu tej edukacji	AT, BG, HR, CZ, ES, HU, LV, LT, PT, RO, SK	35	AL, BiH, ME, MK, RS, TR	21
Zwiększanie dostępu do wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem oraz podnoszenie ich jakości	AT, BG, HR, CY, CZ, ES, HU, IT, LU, NL, RO, SI, SK	34	AL, BiH, ME, MK, RS	16
Eliminacja segregacji szkolnej	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, IT, LU, NL, RO, SK	27	AL, ME, MK, RS	6
Stosowanie integrujących, dostosowanych do danego przypadku metod nauczania i uczenia się	AT, BG, HR, CY, CZ, LT, LU, NL, RO, SI, SK, UK	23	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	15
Wsparcie nabywania umiejętności dostosowanych do potrzeb rynku pracy	AT, BG, CZ, EL, ES, LT, LU, NL, PT, RO, SI, SK	22	AL, MK	5
Udzielanie wsparcia podczas przechodzenia do kolejnych etapów edukacji	AT, BG, CZ, ES, HU, HR, IT, LU, NL, PT, RO, SK	21	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Zachęcanie rodziców do zaangażowania	AT, BE, BG, CY, ES, HR, LV, LT, LU, RO, SK	18	AL, KOS, ME, MK, TR	11
Poprawa szkoleń nauczycieli	AT, BG, CY, CZ, ES, LT, RO, SE, SI, SK	18	AL, MK, RS	4
Promowanie zajęć pozalekcyjnych	AT, BG, CY, EL, IT, LV, LT, RO, SI, SK	15	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Poszerzanie dostępu do kształcenia wyrównawczego i do systemu uczenia się dorosłych	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LT, LU, UK	14	AL, ME, MK, RS	9
Zwalczanie analfabetyzmu	AT, BG, CY, HU, ES, HR, NL, RO	11	AL, ME, MK, RS	6
Zapobieganie nieuzasadnionemu umieszczeniu uczniów romskich w szkołach dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych	AT, CZ, ES, HR, RO, SK	9	MK, RS	2

Źródło: KE (2018 r.), sprawozdania krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów dotyczące środków integracji Romów wdrożonych w 2017 r.

Jeżeli chodzi o zasadniczy cel środków wykraczający poza powyższe założenia, okazało się, że państwa członkowskie wybierają najczęściej następujące środki mające na celu podniesienie poziomu wykształcenia: zwalczanie zjawiska wczesnego kończenia nauki; sprzyjanie kontynuacji edukacji na poziomie średnim i wyższym oraz pomyślnemu kończeniu tej edukacji; lub udzielanie wsparcia w celu zrehabilitowania braków w wykształceniu lub gorszej sytuacji materialnej. Łącznie tego rodzaju środki stanowią 36 % wszystkich środków z dziedziny edukacji. Inne istotne grupy środków dotyczą głównie: przejścia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia dzięki wspieraniu kształcenia zawodowego; rozwoju kariery i uczenia się przez całe życie; oraz budowania zdolności pracowników (9–11 %). Rzadziej stosowane środki obejmują zintegrowane interwencje na rzecz integracji oraz włączenie historii i kultury romskiej do programów nauczania (6–6 %).

1.2. Osiągnięcia i wyzwania

Najpowszechniejsze osiągnięcie, które wymieniają krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów w obszarze edukacji, dotyczy mediacji⁹. Inne osiągnięcia obejmują: zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach¹⁰; większe wsparcie na rzecz zwalczania i monitorowania zjawiska wczesnego kończenia nauki¹¹; oraz włączenie tematów związanych z integracją Romów i niedyskryminacją do szkoleń nauczycieli lub krajowych programów nauczania¹².

Wśród najistotniejszych wyzwań krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów wymieniają: udział szkoły, absencję, wczesne kończenie nauki, przejście ze szkoły podstawowej do średniej i pomyślne kończenie edukacji na poziomie średnim¹³. Inne wyzwania obejmują: zwalczanie segregacji¹⁴; zapewnienie i rozwój potencjału ludzkiego¹⁵; współpracę zainteresowanych stron¹⁶; promowanie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem¹⁷; kształcenie dorosłych i kształcenie wyrównawcze¹⁸; oraz dostępność danych¹⁹.

1.3. Doskonalenie polityki

Edukacja jest obszarem, który charakteryzuje się największą liczbą interwencji i ocen. W związku z tym jest to również obszar, w którym liczba obiecujących podejść i wniosków politycznych wspólnych dla kilku państw jest stosunkowo wyższa. Niektóre z istotnych wniosków politycznych dotyczących tego obszaru obejmują: znaczenie wczesnej interwencji i zapobiegania; potrzebę zapewniania udziału i wzmocnienia pozycji rodziców romskich (jako najważniejszy element wspierania dzieci na każdym etapie edukacji); rolę zajęć pozalekcyjnych w rozwijaniu tożsamości i sieci społecznych dzieci romskich; znaczenie stałych kompleksowych środków wsparcia (opieka dydaktyczna połączona ze stypendiami i znoszeniem innych barier kosztowych) dla promowania przechodzenia na kolejne poziomy edukacji oraz do etapu zatrudnienia. Chociaż akcja afirmatywna przyczyniła się do zwiększenia uczestnictwa Romów w edukacji, należy unikać tworzenia szczególnych miejsc dla Romów, którzy kwalifikowaliby się do przyjęcia do szkoły na zwykłych zasadach.

W szczególności w państwach członkowskich, w których występuje wysoki odsetek uczniów romskich, aby zwalczyć segregację szkolną i klasową, która pozostaje palącym problemem uniemożliwiającym powodzenie innych środków na rzecz integracji, konieczne jest systematyczne, kompleksowe i długoterminowe podejście. Istotne elementy tego podejścia obejmują: zapewnianie wczesnego i bezpłatnego dostępu do wysokiej jakości włączającej wczesnej edukacji i opieki nad dziećmi w zintegrowanych strukturach (zarówno w celu przygotowania dzieci romskich, jak i przezwyciężenia uprzedzeń między dziećmi romskimi i pozostałymi dziećmi oraz rodzicami, aby zapobiec późniejszej segregacji); wspieranie romskich rodziców podczas wyboru szkoły; stopniowe zamykanie oddzielnych szkół przez władze oświatowe; oraz umieszczanie dzieci romskich w różnych szkołach (dzięki reorganizacji rejonów szkolnych). Takim czynnym środkiem przeciwdziałania segregacji powinno towarzyszyć dodatkowe wsparcie finansowe i zawodowe mające na celu promowanie integracji społecznej i szkolnej dzieci romskich w szkołach powszechnych, w tym: pokrywanie kosztów transportu, artykułów szkolnych, posiłków, zajęć pozalekcyjnych, zajęć dodatkowych; szkolenie pracowników przedszkoli i nauczycieli wychowania przedszkolnego w zakresie nowych metod nauczania w zintegrowanych placówkach szkolnych (m.in. przezwyciężanie stereotypów); ułatwianie komunikacji między rodzicami a szkołami; informowanie rodziców o korzyściach wynikających ze zintegrowanej edukacji; opieka indywidualnego doradcy nad uczniami, wsparcie pozalekcyjne dla dzieci romskich, zatrudnienie asystentów nauczyciela; środki mające na celu uwrażliwienie ogółu społeczeństwa na znaczenie edukacji włączającej oraz edukacji międzykulturowej dla relacji społecznych za pośrednictwem kampanii i mediów²⁰.

⁹ AT, FR, EL, ES, IT, LV, RO.

¹⁰ Np. CZ, SK.

¹¹ Np. HU, ES, LV.

¹² Np. AT, ES, IT, PT.

¹³ AT, CY, EE, EL, ES, FR, HR, LT, NL.

¹⁴ EL, ES, HR, RO.

¹⁵ EL, LV, SE, SK.

¹⁶ ES, LT, LV, PL.

¹⁷ BG, EL, ES.

¹⁸ AT, BG, EL.

¹⁹ HR, IT, PT.

²⁰ http://www.romaeducationfund.org/sites/default/files/publications/desegregation_toolkit_2015_web.pdf

Obiecujące podejścia:	Kwestie, którymi należy zająć się w pierwszej kolejności:
• BG, CZ, DK, EL, FI, FR, HR, HU, LT, PL, SK: Wprowadzenie lub rozszerzenie zakresu obowiązkowej (bezpłatnej) edukacji przedszkolnej, finansowany z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych rozwój przedszkoli, szkolenia dla nauczycieli wychowania przedszkolnego • CY, EL, ES, IE, IT, HR, HU, LT, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI: Programy mające na celu zapobieganie wczesnemu kończeniu nauki przez Romów (dziewczęta romskie) za pośrednictwem wsparcia pozalekcyjnego, opieki dydaktycznej, stypendiów, mentoringu, mediacji, asystentów, kształcenia wyrównawczego, szkolenia nauczycieli, wsparcia rodzin • AT, CY, FI, HU, IE, IT, PT, RO: Włączenie historii (w tym Holokaustu) lub kultury romskiej do krajowych programów nauczania • IE, HR, RO: Przydzielanie Romom miejsc w szkołach średnich i wyższych • LT: Sieć szkół, do których uczęszczają dzieci romskie otrzymujące wsparcie w zakresie budowania zdolności i rozwoju kompetencji • SE: Szkolenie nauczycieli (Uniwersytet Södertörn) i kształcenie dorosłych na poziomie edukacji średniej w języku romskim	• Wspieranie wychowywania w domu i wczesnego kształcenia w ramach kompleksowych programów wczesnej interwencji i zapobiegania • Wprowadzenie lub dalsze zwiększenie zakresu wysokiej jakości, włączającej, bezpłatnej i obowiązkowej edukacji przedszkolnej oraz zniesienie finansowych i niefinansowych barier dostępu • Promowanie jakości, włączania i wyników w obszarze edukacji za pośrednictwem zachęt (finansowanie i reforma szkolenia nauczycieli), przyciąganie najlepszych nauczycieli do szkół/regionów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji • Systematyczne monitorowanie i zwalczanie segregacji szkolnej i klasowej za pomocą długoterminowych, kompleksowych środków przygotowujących i towarzyszących, wspierających rodziny romskie • Zdobycie publicznego wsparcia i nawiązanie współpracy między wszystkimi zainteresowanymi stronami, aby uzupełnić konkretne aktywne środki przeciwdziałania segregacji • Połączenie stypendiów, opieki dydaktycznej i zajęć pozalekcyjnych, aby zapobiegać wczesnemu kończeniu nauki i promować przechodzenie do kolejnych etapów edukacji • Ukierunkowanie działań na romskie dziewczęta, ich rodziców oraz nauczycieli, aby zwalczyć stereotypy płci i ograniczyć zjawisko wczesnego kończenia nauki • Promowanie kontynuacji edukacji na poziomie szkół średnich II stopnia i dalszej edukacji oraz pomyślnego kończenia tej edukacji, m.in. za pośrednictwem poradnictwa zawodowego dla romskich uczniów i ich rodzin

2. ZATRUDNIENIE

Sytuacja Romów w dziedzinie zatrudnienia (2016 r.)

Odsetek Romów wykonujących pracę zarobkową (w wieku 20–64 lat): 43 % (kobiety: 29 %, mężczyźni: 56 %)

Odsetek młodzieży romskiej niekształcącej się, niepracującej ani nie szkolącej się (w wieku 16–24 lat): 63 % (kobiety: 72 %, mężczyźni: 55 %)

Kobiety romskie niepracujące lub nie szukające pracy z powodu sprawowania opieki nad dziećmi lub starszymi/chorymi krewnymi (w wieku 16–64 lat): 40 %

2.1. Ukierunkowanie środków

Dwie największe grupy środków wdrożonych przez większość państw członkowskich mają na celu zniesienie barier na rynku pracy (15 państw członkowskich) oraz udzielanie zindywidualizowanego wsparcia osobom poszukującym pracy (13 państw członkowskich). Mniejsza, choć nadal znacząca liczba państw, inwestuje w szkolenie zawodowe (9 państw członkowskich), uczenie się przez całe życie i rozwijanie umiejętności (10 państw członkowskich) oraz samozatrudnienie i przedsiębiorczość (8 państw członkowskich). Rosnący odsetek młodzieży romskiej niekształcącej się, niepracującej ani nie szkolącej się z pewnością będzie się wiązał z koniecznością udzielania jeszcze większego wsparcia w zakresie pierwszych doświadczeń zawodowych (10 państw członkowskich). Dwa inne obszary, które należy traktować priorytetowo, obejmują: gwarancje i zindywidualizowane usługi mające na celu zapewnić, by powszechne publiczne służby zatrudnienia w skuteczny sposób docierały do poszukujących pracy Romów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji; oraz działanie pozytywne mające na celu promowanie zatrudnienia Romów w służbie cywilnej.

Podział środków z dziedziny zatrudnienia według istotności dla odpowiednich podobszarów zalecenia Rady

Podobszar tematyczny	Państwo członkowskie	Liczba środków	Kraje objęte procesem rozszerzenia	Liczba środków
Likwidowanie bariery na rynku pracy, w tym dyskryminacji	AT, BE, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, HU, LT, LU, NL, PT, RO, SK	49	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	24
Zapewnianie zindywidualizowanego doradztwa dla poszczególnych osób poszukujących pracy	AT, BG, CZ, EL, ES, HU, HR, LV, LU, NL, RO, SI, SK	41	AL, ME, MK, RS, TR	11
Zapewnianie wsparcia w zakresie szkolenia zawodowego	AT, BG, CY, ES, LV, LU, NL, RO, SK	20	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	8
Zapewnianie wsparcia w zakresie uczenia się przez całe życie i rozwoju umiejętności	AT, BG, ES, HR, HU, LV, LT, LU, NL, PT	18	AL, ME, MK, RS	7
Wspieranie samozatrudnienia i przedsiębiorczości	AT, BG, HR, CZ, EL, ES, HU, LT	18	AL, B, H, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Zapewnianie wsparcia w zakresie pierwszych doświadczeń zawodowych	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LU, RO, SK	16	AL, KOS, ME, MK, RS	9
Zapewnianie wsparcia w zakresie szkoleń w miejscu pracy	BG, CZ, ES, HU, LV, LU, SK	14	AL, KOS, MK, RS	4
Zapewnianie równego dostępu do powszechnych publicznych służb zatrudnienia	BG, HR, CZ, HU, LV, SK, ES, UK	13	AL, KOS, ME, MK, RS	16
Promowanie możliwości zatrudnienia w służbie cywilnej	EL, HU, NL, SK	8	AL, ME, RS	5

Jeżeli chodzi o zasadniczy cel środków, okazało się, że najczęściej państwa członkowskie decydują się na zindywidualizowane formy wsparcia, takie jak subsydiowanie zatrudnienia, inne formy podziału kosztów, wsparcie rozwoju kariery (mentoring, coaching) oraz szkolenie zawodowe (łącznie 35 % wszystkich środków). Ogólniejsze środki mające na celu promowanie włączenia społecznego, rozwoju społeczności, uzyskiwania kwalifikacji przez dorosłych i kształcenia pozwalającego zlikwidować braki w edukacji stanowią 8–9 % środków. Jedynie jedna piąta środków jest skierowana do osób młodych, co jest wyraźnie niewystarczające, biorąc pod uwagę wyzwania, z jakimi mierzy się młodzież romska w obszarze zatrudnienia.

2.2. Osiągnięcia i wyzwania

W swoich sprawozdaniach z 2017 r. kilka krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów odniosło się do pozytywnego wpływu wzrostu gospodarczego na perspektywy zatrudnienia Romów²¹. Jeszcze większa liczba krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów wspomniała jednak o ukierunkowanych środkach takich jak regionalne programy zatrudnienia (poradnictwo zawodowe, szkolenie zawodowe lub szkolenie w miejscu pracy oraz pośrednictwo pracy dostosowane do potrzeb Romów lub osób poszukujących pracy o słabszej pozycji na rynku)²². Takie środki są jeszcze skuteczniejsze, jeżeli Romowie uczestniczą w nich jako mediatorzy, pracownicy społeczni lub inni usługodawcy.

Krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów podkreślają trzy główne rodzaje wyzwań: zdolność struktur wykonawczych²³; dyskryminacja Romów²⁴; mentalność i zaufanie samych Romów²⁵.

2.3. Doskonalenie polityki

Wydaje się, że najważniejszymi elementami w obszarze zatrudnienia są zapewnienie skutecznego kończenia etapu kształcenia i wchodzenia na otwarty rynek pracy, zwalczanie dyskryminacji ze strony pracodawców oraz zapewnienie zaspokojenia popytu na pracę przez podaż (zwłaszcza wśród młodzieży romskiej niekształcącej się, niepracującej ani nieszkolącej się). Aby zmniejszyć różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn w obszarze zatrudnienia oraz odsetek młodzieży romskiej niekształcącej się, niepracującej ani nieszkolącej się, należy stworzyć zachęty dla prywatnych pracodawców i ściśle z nimi współpracować oraz wyraźnie ukierunkować główne strategie polityczne na młodzież romską i kobiety romskie (zamiast tworzenia równoległych struktur zatrudnienia). Zwiększanie zdolności Romów do zatrudnienia powinno

²¹ BG, ES, HR.

²² AT, BG, CZ, ES, FR, HR, HU, LV, NL, SK.

²³ AT, EL, PL, PT, SK.

²⁴ EE, ES, LT, LV, NL, PT, RO.

²⁵ BG, EE, FR, NL, PT.

obejmować również rozwój umiejętności informatycznych i znajomości języków obcych. Aby zapewnić szanse zatrudnienia, należy jednak zlikwidować również inne bariery, związane w szczególności z dyskryminacją ze strony pracodawców, ograniczonymi sieciami społecznymi Romów poszukujących pracy lub tradycyjnymi rolami związanymi z płcią w społecznościach romskich. Połączenie szkoleń, dofinansowanych staży i środków walki z dyskryminacją skierowanych do pracodawców może odegrać w tej dziedzinie ważną rolę.

Obiecujące podejścia:	Kwestie, którymi należy zająć się w pierwszej kolejności:
• BG, CY, ES, IT, LV, NL, PT, SI: Regionalne lub lokalne programy zatrudnienia (indywidualizowane poradnictwo) mające na celu promowanie aktywnego poszukiwania pracy lub samozatrudnienia • HU, EL, ES, FR: Ukierunkowane programy mające na celu zwiększenie zdolności kobiet romskich do zatrudnienia (w sektorze społecznym) • IT, LT, HU: Przykłady współpracy z pracodawcami na potrzeby pośrednictwa pracy skierowanego do Romów i zwalczania stereotypów • SK: Zmiana ustawy o publicznych służbach zatrudnienia wprowadzająca indywidualny plan działania na rzecz wsparcia integracji na rynku pracy, wiążący osobę poszukującą pracy i urząd pracy • BE: Od 2016 r. Romowie mają dostęp do „ścieżki integracji” stworzonej dla osób obcego pochodzenia w Walonii (kursy języka francuskiego, podstawowa wiedza na temat społeczeństwa; wsparcie w poszukiwaniu pracy i nauka szkolna dla dzieci). Gminy zatrudniają romskich mediatorów w publicznych ośrodkach opieki społecznej, służbach prewencyjnych lub służbach wsparcia bezpośredniego • HR: Biuro rzecznika praw obywatelskich prowadzi szkolenia z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji dla urzędników publicznej służby zatrudnienia oraz innych urzędników służby cywilnej • UK: Audyt różnicowania rasowego i strona internetowa służąca gromadzeniu i rozpowszechnianiu informacji na temat dyskryminacji w zatrudnieniu	• Umożliwienie powszechnym publicznym służbom zatrudnienia skutecznego wspierania integracji Romów poszukujących pracy na głównym rynku pracy • (Kontynuacja) szkolenia i zatrudniania mentorów Romów i młodzieży, mediatorów mających wspierać przechodzenie do kolejnych etapów edukacji i wchodzenie na rynek pracy • Wyraźniejsze skierowanie aktywnych polityk rynku pracy, w tym gwarancji dla młodzieży, do Romów (młodzieży i kobiet) • Uwrażliwienie pracodawców i zachęcanie ich do zatrudniania Romów • Systematyczne monitorowanie i zwalczanie dyskryminacji w zakresie dostępu do rynku pracy oraz w miejscu pracy • Połączenie wsparcia w zakresie pośrednictwa pracy (staż) ze szkoleniem informatycznym i językowym oraz współpracą z pracodawcami • Nadanie priorytetowego charakteru (ponownej) integracji na głównym rynku pracy w stosunku do systemów równoległych (np. prace publiczne lub nieformalne) • Praca nad zintegrowanymi rozwiązaniami w celu zaradzenia trudnej sytuacji przemieszczających się Romów nieposiadających dokumentów, w tym w formie ponadnarodowej współpracy

3. ZDROWIE

Sytuacja Romów w dziedzinie zdrowia (2016 r.)

Odsetek Romów objętych podstawowym krajowym schematem ubezpieczenia zdrowotnego: 76 %

Odsetek Romów oceniających swój ogólny stan zdrowia jako „bardzo dobry” lub „dobry”: 68 %

Odsetek Romów, którzy czuli, że ich aktywność została ograniczona z powodu stanu zdrowia: 28 %

Odsetek Romów cierpiących na przewlekłe choroby lub problemy zdrowotne: 22 %

3.1. Ukierunkowanie środków

Dwa najbardziej znaczące rodzaje środków zgłaszanych przez większość państw członkowskich dotyczą usuwania ogólnych barier utrudniających dostęp do opieki zdrowotnej oraz szerzenia wiedzy na temat zdrowia (13–14 państw członkowskich), co zapewnia równowagę między interwencjami po stronie podaży i popytu. Inne istotne środki obejmują ukierunkowane programy szczepień i dostęp do specjalistycznych usług zdrowotnych (6–7 państw członkowskich).

Podział środków z dziedziny zdrowia według istotności dla odpowiednich podobszarów zalecenia Rady

Podobszar tematyczny	Państwo członkowskie	Liczba środków	Kraje objęte procesem rozszerzenia	Liczba środków
Likwidowanie barier w dostępie do opieki zdrowotnej	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, RO, SE, SK, UK	45	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Edukowanie w zakresie zdrowia	AT, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, LV, NL, SE, SI, SK, UK	41	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	17
Zwiększanie dostępu do programów bezpłatnych szczepień dla dzieci i grup najwyższego ryzyka	AT, BG, EL, HR, HU, SK, UK	11	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	14
Ułatwianie dostępu do badań kontrolnych, opieki przedporodowej i poporodowej oraz poradnictwa w zakresie planowania rodziny	AT, ES, HU, SI, SK, UK	11	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	13

Jeżeli chodzi o zasadniczy cel środków, okazało się, że państwa członkowskie wybierają najczęściej środki usprawniające stronę podaży (pracownicy, obiekty) opieki zdrowotnej (26 % środków). Państwa członkowskie zajmują się również stroną popytu za pośrednictwem kampanii szerzących wiedzę na temat zdrowia i kampanii informacyjnych (21 %). Inne znaczące grupy środków obejmują ogólne działania mające na celu poprawę infrastruktury medycznej i sanitarnej na szczeblu lokalnym oraz świadczenie usług profilaktycznych (16–17 %). Niezwykle istotne interwencje – zapewnienie Romom ubezpieczenia zdrowotnego i skierowanie kampanii na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji do pracowników służby zdrowia – są znacznie rzadsze (6–7 %).

3.2. Osiągnięcia i wyzwania

Do osiągnięć najczęściej wymienianych przez krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów należały: kampanie szczepień²⁶; inne programy profilaktyki i wykrywania²⁷; poprawa higieny, warunków zdrowotnych i dostępu do opieki zdrowotnej²⁸; podnoszenie świadomości²⁹; mediacja w obszarze zdrowia³⁰; oraz współpraca wielu zainteresowanych stron z udziałem organów krajowych i lokalnych oraz społeczeństwa obywatelskiego³¹. Widoczny był brak odniesienia do wysiłków na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji; poprawy warunków życia pod względem higieny; oraz dostępu do zdrowej żywności.

Zgłoszono następujące wyzwania: brak koordynacji i skutecznej komunikacji między szczeblem krajowym i lokalnym; utrzymanie odpowiedniego (krajowego lub unijnego) finansowania lub zatrudnienia³²; brak samoświadomości w kwestiach zdrowia³³; brak objęcia Romów ubezpieczeniem zdrowotnym³⁴; oraz niewystarczająca wiedza pracowników służby zdrowia na temat problemów Romów³⁵. Wyrażono również obawy co do niskiego stanu zaszczepienia Romów, w odniesieniu do którego zgłoszono, że w niektórych państwach przyczynia się on do wyższych wskaźników przedwczesnej umieralności i zachorowalności³⁶. Uczestnictwo Romów i wzmocnienie ich pozycji w inicjatywach dotyczących opieki zdrowotnej uznawane jest za wyzwanie, również z powodu niskiego wskaźnika alfabetyzacji i barier językowych³⁷.

3.3. Doskonalenie polityki

Zarówno środki, jak i oceny w obszarze zdrowia są ograniczone (podobnie jak w przypadku zakwaterowania), co zmniejsza możliwości doskonalenia polityki i dzielenia się wiedzą w zakresie polityki. Najpowszechniej stosowane obiecujące praktyki dotyczą zapobiegania za pośrednictwem kampanii szczepień oraz szkolenia i zatrudniania romskich mediatorów ds. zdrowia. Należy jednak zapewnić, by ukierunkowane usługi wsparcia aktywnie się przyczyniały do zwiększania wiedzy na temat zdrowia, zmiany zachowań oraz zwiększania długoterminowej samodzielności i zdolności Romów w zakresie kontaktów z instytucjami publicznymi – tak, by przestali oni być zależni od stałych pośredników i długoterminowych

²⁶ EL, FR, HU, HR.

²⁷ HU, PL, SI.

²⁸ AT, HU, RO.

²⁹ CZ, HU, LT, SI.

³⁰ FR, RO, SE, SK.

³¹ BG, RO.

³² EL, HU, LT, SE, RO.

³³ BG, CZ, EL, HR.

³⁴ BG, ES, HR, RO.

³⁵ AT, CZ.

³⁶ ES, EL.

³⁷ BG, PL, SK.

równoległych struktur. Priorytetowe znaczenie należy nadać środkom walki z dyskryminacją skierowanym do pracowników służby zdrowia.

Obiecujące podejścia:	Kwestie, którymi należy zająć się w pierwszej kolejności:
• BG, CZ, DK, EL, FR, HU, PL, PT, RO, SE, SI, SK: Szkolenie i zatrudnienie romskich mediatorów ds. zdrowia (asystenci, odwiedzający, „budowniczości mostów”) w celu promowania dostępu Romów do opieki zdrowotnej • AT, BG, EL, FR, HU, HR, PL, SK, UK: Kampanie szczepień skierowane do Romów (dziewczęta, kobiety) oraz osób mieszkających na obszarach zmarginalizowanych • CZ, IT, RO, SI, SK: Długoterminowe krajowe programy, plany działania i strategię dotyczące zdrowia • ES: Zapewnienie udziału Romów i społeczeństwa obywatelskiego w opracowaniu programów profilaktyki zdrowotnej i programów szkoleniowych dla pracowników służb społecznych • FI: Badanie dobrostanu Romów przeprowadzone przez Krajowy Instytut Zdrowia i Opieki Społecznej • PT: Planowanie interwencji na podstawie dowodów mające na celu przeciwdziałanie nierównościom w zakresie zdrowia wśród Romów, w tym materiały służące informowaniu i podnoszeniu świadomości na temat macierzyństwa nastolatek, opieki pediatrycznej i zdrowych nawyków żywieniowych • LT: Seminaria mające na celu szerzenie wiedzy na temat zdrowia w zakresie profilaktyki, zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz opieki nad dziećmi skierowane do romskich kobiet i romskiej młodzieży	• Zwiększenie zakresu ubezpieczenia społecznego, uzupełnienie luk w zakresie świadczenia podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej dotyczącej m.in. zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego na obszarach o niekorzystnych warunkach • Wzmoczenie wysiłków na rzecz zapobiegania narkomanii, paleniu tytoniu, HIV, zapaleniu wątroby, gruźlicy, chorobom układu krążenia i przedwczesnemu porodowi oraz zwalczania tych zjawisk • Monitorowanie i zwalczanie dyskryminacji w dostępie do opieki zdrowotnej oraz uwrażliwianie pracowników służby zdrowia na potrzeby Romów • Zapewnienie, by mediatorzy ds. zdrowia zajmujący się Romami pomagali Romom w uzyskaniu długoterminowej samodzielności • Poprawa odżywiania i zwalczanie niezdrowych warunków życia w przypadku romskich kobiet i rodzin z dziećmi

4. ZAKWATEROWANIE

Sytuacja Romów w dziedzinie zakwaterowania (2016 r.)

Odsetek Romów mieszkających w dzielnicach, które zamieszkują tylko Romowie lub w których stanowią oni większość: 67 %

Odsetek Romów mieszkających w gospodarstwach domowych z:

- o wodą wodociagową (wewnątrz): 70 %
- o wewnętrzną toaletą (spłukiwaną): 55 %
- o wewnętrznym prysznicem lub wewnętrzną łazienką: 60 %

Odsetek Romów mieszkających w gospodarstwach domowych:

- o z przeciekającym dachem lub zawilgoconymi ścianami/podłogami/fundamentami bądź spróchniałymi ramami okiennymi lub podłogami: 32 %
- o w których występuje zanieczyszczenie, brud lub inne problemy środowiskowe: 25 %
- o położonych na obszarach, na których występuje przestępczość, przemoc i wandalizm: 23 %

Odsetek Romów mieszkających w przepelnionych gospodarstwach domowych (definicja Eurostatu): 78 %

4.1.

Ukierunkowanie środków

Najczęściej zgłaszane przez państwa członkowskie środki mają na celu: zapewnianie dostępu do mediów komunalnych (woda, energia elektryczna, gaz) oraz infrastruktury mieszkaniowej; wspieranie przeciwdziałania segregacji; promowanie niedyskryminacji w dostępie do lokali socjalnych (10–12 państw członkowskich). Jedynie nieliczne państwa członkowskie inwestują w zintegrowane działania w zakresie zakwaterowania skierowane do marginalizowanych społeczności w ramach lokalnych projektów rewitalizacji obszarów miejskich (7 państw członkowskich) lub korzystają z funduszy ESI w odniesieniu do rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność lub zintegrowanych inwestycji terytorialnych (4 państwa członkowskie). Jedynie dwa państwa członkowskie zgłosiły oferowanie terenów pod obozowiska dla Romów prowadzących wędrowny tryb życia.

Podział środków z dziedziny zakwaterowania według istotności dla odpowiednich podobszarów zalecenia Rady

Podobszar tematyczny	Państwo członkowskie	Liczba środków	Kraje objęte procesem rozszerzenia	Liczba środków
Zapewnianie dostępu do mediów komunalnych oraz infrastruktury mieszkaniowej	BE, BG, CY, EL, ES, HR, RO, SI, SK, UK	26	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	9
Eliminacja segregacji przestrzennej i promowanie zwalczania segregacji	AT, BE, BG, EL, ES, HU, IT, LT, RO, SK, UK	25	AL, ME	3
Promowanie niedyskryminacji w dostępie do lokali socjalnych	AT, CZ, EL, ES, HU, IT, LT, LV, RO, SI, SK, UK	22	AL, ME, KOS, MK, RS	11
Zapewnienie, by projekty rewitalizacji obszarów miejskich obejmowały zintegrowane działania w zakresie zakwaterowania na rzecz społeczności marginalizowanych	BE, BG, ES, HR, HU, IT, SK	12	AL, BiH	2
Promowanie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność lub zintegrowanych inwestycji terytorialnych wspieranych z funduszy ESI	ES, HR, HU, IT	9	MK, RS	2
Oferowanie terenów pod obozowiska Romom prowadzącym wędrowny tryb życia	AT, UK	5		0

Jeżeli chodzi o zasadniczy cel środków, okazało się, że najczęściej państwa członkowskie koncentrują się na utrzymaniu, udostępnieniu i remontach lokali komunalnych i socjalnych (27 %); infrastrukturze w osiedlach

Romów (16 %); a także środkach legislacyjnych, pozwoleniach na budowę lub legalizacji prowizorycznych stref zamieszkania (ang. *informal housing*) (13 %). Jednoznaczne aktywne przeciwdziałanie segregacji, m.in. likwidacja slumsów, a także zintegrowane środki terytorialne lub wsparcie socjalne lub infrastrukturalne osób bezdomnych znacznie rzadziej stanowią główny element inwestycji (7 % w odniesieniu do każdego z tych działań).

4.2. Osiągnięcia i wyzwania

Krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów poinformowały, że najistotniejsze osiągnięcia były związane z dostępem do lokali socjalnych³⁸. Inna ważna grupa osiągnięć zgłaszanych przez kilka krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów dotyczyła likwidacji slumsów i wyeliminowania segregacji przestrzennej³⁹. Krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów odniosły się również do wyników zapewniania terenów pod obozowiska⁴⁰, dostępu do mediów komunalnych (takich jak woda, energia elektryczna i gaz) oraz infrastruktury mieszkaniowej⁴¹; legalizacji prowizorycznych stref zamieszkania⁴²; oraz rewitalizacji obszarów miejskich⁴³.

Zgłoszone wyzwania obejmują: segregację przestrzenną⁴⁴; bariery utrudniające Romom dostęp do zakwaterowania w sektorze prywatnym⁴⁵; a także publiczne wsparcie w zakresie dostępu do lokali socjalnych oraz przepisy regulujące tę kwestię⁴⁶.

4.3. Doskonalenie polityki

Zakwaterowanie jest obszarem polityki, w którym występuje najmniej przykładów obiecujących podejść wspólnych dla kilku państw. Jest to również obszar, w odniesieniu do którego za szczególnie istotne uznano długoterminowe, zintegrowane i kompleksowe podejście obejmujące: uzupełnienie działania polegającego na zapewnianiu zakwaterowania o towarzyszące mu wsparcie łączące elementy zatrudnienia, edukacji, zdrowia i rozwoju społecznego; oraz włączenie interwencji do szerszej krajowej polityki oraz przepisów dotyczących gruntów i lokali socjalnych. Promowanie przeciwdziałania segregacji przestrzennej wymaga ukierunkowanego, skoordynowanego i zakładającego uczestnictwo procesu: angażowanie romskich beneficjentów w opracowanie i wdrożenie społecznościowych i indywidualnych wariantów mieszkaniowych; połączenie inwestycji infrastrukturalnych i inwestycji w zasoby ludzkie; oraz podnoszenie świadomości mające na celu zmniejszenie napięć etnicznych i przezwyciężenie oporu większości społeczeństwa. Inne obszary, które należy traktować priorytetowo, obejmują: rozwój zasobów lokali socjalnych zapewniający ich większą dostępność dla Romów; zapobieganie przymusowym eksmisjom w ramach angażującego wiele zainteresowanych stron, szeroko zakrojonego podejścia do zakwaterowania; oferowanie Romom prowadzącym wędrowny tryb życia wystarczających i właściwych pod względem kulturowym terenów pod obozowiska.

Obiecujące podejścia:	Kwestie, którymi należy zająć się w pierwszej kolejności:
• ES: Instytucje samorządowe na szczeblu lokalnym i regionalnym przy wsparciu ze strony NGO doprowadziły do znaczącego ograniczenia liczby slumsów w ciągu ostatnich 15 lat, dzięki czemu w ramach zintegrowanego podejścia zlikwidowano segregację oraz osiągnięto trwałą poprawę w obszarach edukacji, zdrowia i zatrudnienia • CZ: Fundusze ESI wspierają rozwój lokalnych inicjatyw „Housing first” („Najpierw mieszkanie”) opartych na modelach zakończonego powodzeniem pilotażowego projektu dotyczącego lokali socjalnych przeprowadzonego przez samorządy terytorialne oraz pilotażowego projektu dotyczącego socjalnej agencji wynajmu przeprowadzonego przez NGO,	• Inwestowanie w przystępne cenowo i odpowiednie zasoby lokali socjalnych na obszarach zintegrowanych oraz zapewnienie, by Romowie byli w stanie spełnić kryteria kwalifikowalności • Zapewnienie pomocy dotyczącej zakwaterowania skierowanej do osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji

³⁸ AT, CZ, EL, HU, LV, LT, PT, RO.

³⁹ ES, FR, HU, IT, LT.

⁴⁰ FR, NL.

⁴¹ SI.

⁴² HR.

⁴³ BG.

⁴⁴ BG, CY, ES, SK.

⁴⁵ ES, LT, LV, NL.

⁴⁶ CZ, BG.

wykluczających zakwaterowanie na obszarach, na których występuje segregacja (metodyka identyfikacji segregacji ze względu na miejsce zamieszkania opracowana przez Ministerstwo Pracy i 12 gmin) • EL: Nowe przepisy mające promować: przenoszenie z obozów i osiedli; ulepszenie infrastruktury; tworzenie systemu samodzielnego zarządzania i ochrony kompleksów mieszkalnych; oraz dopłaty do czynszu służące znalezieniu mieszkania w zintegrowanych osiedlach • FR: Angażujące wiele zainteresowanych stron, kompleksowe podejście „Housing first” („Najpierw mieszkanie”) w Tuluzie mające wspierać Romów podczas przenoszenia się z obozów na obszary zintegrowane, któremu towarzyszą: wsparcie socjalne, alfabetyzacja i inne szkolenia, a także zapewnienie dostępu do edukacji, zatrudnienia i opieki zdrowotnej • SI: Przetargi publiczne na podstawową infrastrukturę komunalną (woda, energia elektryczna, drogi) skierowane do gmin, w których mieszkają Romowie • LT: Proces likwidacji segregacji na osiedlu Kirtimai w Wilnie za pośrednictwem przenoszenia połączonego z oferowaniem lokali socjalnych oraz dotacji do czynszu dla rodzin wielodzietnych • SE: Wytyczne i szkolenia dla właścicieli mieszkań mające na celu podnoszenie świadomości i zwalczanie dyskryminacji Romów	• Legalizacja prowizorycznych stref zamieszkania i zapobieganie przymusowym eksmisjom • Połączenie kompleksowego długoterminowego przeciwdziałania segregacji ze środkami przygotowującymi i towarzyszącymi zapewniającymi wsparcie publiczne i budującymi wieloetniczne relacje społeczne oraz zapewnienie udziału społeczności w projektowaniu i wdrażaniu tych działań • Zapewnienie dostępu do czystej wody, podstawowych udogodnień i najważniejszych usług publicznych dla wszystkich przy jednoczesnym udzieleniu Romom jednoznacznych gwarancji • Zwalczanie dyskryminacji w dostępie do zakwaterowania (socjalnego i prywatnego) • Zapewnienie udostępnienia wystarczających, odpowiednio obsługiwanych i właściwych pod względem kulturowym terenów pod obozowiska dla społeczności Trawelerów
---	--

II. ZWALCZANIE DYSKRYMINACJI I ANTICYGANIZMU

Doświadczenie dyskryminacji przez Romów (2016 r.)

Udział Romów, którzy doświadczyli dyskryminacji w ciągu ostatnich 5 lat:

- Podczas kontaktu ze szkołą dziecka: 12 %
- Podczas uczęszczania do szkoły: 12 %
- Podczas szukania pracy: 43 %
- W środowisku pracy: 19 %
- Podczas próby wynajmu lub zakupu mieszkania: 43 %
- Podczas próby wejścia do restauracji, klubu nocnego lub hotelu: 21 %
- Podczas próby wejścia do sklepu: 17 %
- Podczas kontaktu z administracją publiczną: 16 %

Odsetek Romów, którzy poczuli się dyskryminowani i zgłosili ten incydent: 12 %

Odsetek Romów, którzy osobiście doświadczyli napastowania z powodu romskiego pochodzenia w ostatnim roku:

- Obrażliwe komentarze lub groźby: 20 %
- Obrażliwe gesty lub niestosowne przyglądanie się: 23 %
- Osobiste doświadczenie groźenia przemocą: 7 %
- Ogółem: 29 %

Odsetek Romów, którzy:

- słyszeli o organie ds. równości: 29 %
- na ogół mają zaufanie do policji: 37 %
- na ogół mają zaufanie do krajowego systemu prawnego: 29 %

1. Ukierunkowanie środków

Najczęściej zgłaszane przez państwa członkowskie środki na rzecz walki z dyskryminacją obejmują: zwalczanie antycyganizmu przez podnoszenie świadomości na temat korzyści wynikających z integracji Romów; podnoszenie świadomości na temat różnorodności; walka z antyromską retoryką i nawoływaniem do nienawiści (10–12 państw członkowskich). Kilka państw członkowskich inwestuje w środki, które mają na celu ochronę kobiet i dzieci romskich za pośrednictwem zwalczania dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie, przemocy (w rodzinie) lub wczesnych lub przymusowych małżeństw (2–4 państwa członkowskie). Tylko cztery państwa członkowskie informują o inwestowaniu w środki mające na celu zapewnienie skutecznego wdrażania dyrektywy w sprawie równości rasowej (2000/43/WE). Jeszcze mniej państw członkowskich odnosi się do środków przeciwdziałania lokalnej lub regionalnej segregacji (3 państwa członkowskie) lub zwalczania handlu ludźmi (2 państwa członkowskie). Tylko jedno państwo

członkowskie zgłosiło środki mające na celu zapobieganie bezprawnym eksmisjom lub żebractwu z udziałem dzieci; oraz promowanie współpracy transgranicznej.

Podział środków walki z dyskryminacją według istotności dla odpowiednich podobszarów zalecenia Rady

Podobszar tematyczny	Państwo członkowskie	Liczba środków	Kraje objęte procesem rozszerzenia	Liczba środków
Zwalczanie antycyganizmu przez podnoszenie świadomości na temat korzyści płynących z integracji Romów	AT, BE, BG, CZ, ES, IT, LT, LV, PT, SK, SE	35	AL, ME, MK, RS, TR	27
Zwalczanie antycyganizmu przez podnoszenie świadomości na temat różnorodności	AT, BE, BG, CZ, EE, ES, IT, LT, LV, PT, SE, SK	31	AL, ME, MK, RS, TR	28
Zwalczanie antycyganizmu poprzez walkę z antyromską retoryką i nawoływaniem do nienawiści	AT, BG, CZ, ES, HU, IT, LT, LV, SK, UK	27	ME, TR	6
Zwalczanie przemocy, w tym przemocy w rodzinie, przemocy wobec kobiet i dziewcząt	AT, ES, IT, NL	11	AL, RS, TR	4
Zwalczanie dyskryminacji (z wielu przyczyn jednocześnie), z którą zmagają się dzieci i kobiety, z udziałem wszystkich istotnych zainteresowanych stron	AT, ES, IT, NL	8	AL, ME, MK, RS, TR	23
Zwalczanie wczesnych i przymusowych małżeństw	AT, NL	6	RS	1
Zapewnienie skutecznego praktycznego egzekwowania przepisów dyrektywy 2000/43/WE	CZ, HR, IT, LT	6	AL, ME, MK, RS, TR	24
Zwalczanie handlu ludźmi	AT, HU	6	AL, MK, RS	8
Wdrożenie środków przeciwdziałania segregacji na szczeblu regionalnym i lokalnym	HU, NL, UK	3	AL, ME, RS	14
Zapewnienie pełnego przestrzegania prawa Unii oraz zobowiązań międzynarodowych w zakresie praw człowieka w przypadku przeprowadzania eksmisji	IT	1	AL, MK, RS	3
Zwalczanie żebractwa z udziałem dzieci poprzez egzekwowanie przepisów	AT	1	AL, RS	3
Promowanie współpracy między państwami członkowskimi w sytuacjach o wymiarze transgranicznym	AT	1		0

Jeżeli chodzi o zasadniczy cel środków, okazało się, że państwa członkowskie najczęściej inwestują w promowanie kultury romskiej i dziedzictwa romskiego, aby pośrednio podnosić świadomość i zwalczać antycyganizm wśród ogółu społeczeństwa (22 %). Nieco mniejsza liczba środków ma na celu podnoszenie świadomości, aby bezpośrednio walczyć z dyskryminacją i nietolerancją (18 %). Inne środki dotyczą głównie budowania zdolności instytucji (15 %), romskiego społeczeństwa obywatelskiego (12 %) i mechanizmów monitorowania praw człowieka (11 %). Główne obszary, którym poświęcono mniej uwagi, obejmują zapewnianie wsparcia prawnego, wzmacnianie pozycji kobiet romskich i przeciwdziałanie segregacji (5–6 %). Jedynie 16 % zgłoszonych środków na rzecz walki z dyskryminacją było wyraźnie skierowanych do młodzieży romskiej, zaś 10 % było skierowanych do kobiet romskich.

2. Osiągnięcia i wyzwania

Do osiągnięć najczęściej wymienianych przez krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów należą: poprawa warunków życia romskich kobiet i dzieci⁴⁷; zwalczanie antycyganizmu za pośrednictwem przełamywania stereotypów lub promowania kultury i historii Romów⁴⁸; oraz zaangażowanie wszystkich

⁴⁷ BG, EE, ES, HU, HR, PT, SK.

⁴⁸ ES, FR, HU, LV.

istotnych podmiotów (organów publicznych, społeczeństwa obywatelskiego i społeczności romskich) w działania na rzecz promowania przeciwdziałania dyskryminacji⁴⁹.

Kilka krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów odniosło się do wyzwań związanych ze zwiększaniem dostępu do ochrony prawnej i podnoszeniem świadomości na temat praw⁵⁰, a także trudności w zwalczaniu stereotypów⁵¹ oraz poprawy sytuacji kobiet i dzieci romskich⁵². Sam fakt, że kilka państw członkowskich⁵³ – m.in. kilka państw, w których obecne są duże społeczności Romów, i kilka państw, w których odnotowano wysoki odsetek postrzeganej dyskryminacji wśród Romów – nie zgłosiło żadnych środków na rzecz walki z dyskryminacją, podkreśla wagę wyzwań w tym obszarze.

3. Doskonalenie polityki

Z doświadczeń zdobytych w trakcie działań na rzecz integracji Romów wynika, że długoterminowa zmiana w każdym z obszarów polityki wymaga zwalczania antycyganizmu i dyskryminacji Romów oraz budowania zaufania między społecznościami Romów a innymi społecznościami. Aby odnieść sukces, działania na rzecz integracji Romów we wszystkich obszarach polityki muszą być powiązane ze wspólnymi wartościami i obejmować podnoszenie świadomości wśród ogółu społeczeństwa. Aby zwalczyć stereotypy, nawoływanie do nienawiści oraz przestępstwa z nienawiści, konieczne jest tworzenie pozytywnego przekazu dotyczącego Romów wśród głównego nurtu społeczeństwa oraz wzmacnianie tożsamości Romów dzięki szczególnym ukierunkowanym środkom służącym przeciwdziałaniu antycyganizmowi i promowaniu uznania historii Romów (w tym Holokaustu). Działania zakończone największym sukcesem nie polegają na dostosowaniu, ale raczej na przekształceniu głównych struktur i strategii politycznych przez zwalczanie uprzedzeń i stereotypów oraz tworzenie pozytywnego wizerunku Romów wśród osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki i innych zainteresowanych stron.

Obiecujące podejścia:	Kwestie, którymi należy zająć się w pierwszej kolejności:
• AT: W wyniku internetowych konsultacji na temat krajowych strategii integracji Romów zintensyfikowano wysiłki na rzecz zwalczania antycyganizmu. Zwalczanie antycyganizmu uznano za priorytet zmienionej strategii oraz poświęcono mu specjalne wydarzenie austriackiej prezydencji w UE • DE: Utworzono niezależną komisję ekspertów ds. antycyganizmu, aby zapewnić rządowi konkretne zalecenia dotyczące historii Sinti i Romów w Niemczech, ich prześladowania i dyskryminacji, a także zalecenia dotyczące zwalczania antycyganizmu w obecnych czasach. • Uznanie holokaustu Romów i utworzenie komitetu przeciwko rasizmowi z udziałem Romów (SK); pomniki, wystawy i platforma internetowa służące uczczeniu pamięci romskich ofiar Holokaustu (NL); coroczne obchody Dnia Pamięci o Zagładzie Romów w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau (PL); Muzeum Historii i Sztuki Romskiej oraz odszkodowanie dla ofiar pracy przymusowej (LV) • CZ: Rząd odkupił gospodarstwo zajmujące się chowem trzody chlewnej znajdujące się na terenie byłego obozu koncentracyjnego w Letach u Písku. Przy wsparciu w postaci grantów EOG zbudowany zostanie pomnik ofiar holokaustu Romów • SE: Prace komisji ds. zwalczania antycyganizmu, których wynikiem jest uznanie przeszłego i obecnego antycyganizmu; specjalne jednostki policji zwalczające przestępstwa z nienawiści, współpracujące z mniejszościami, w tym Romami • ES: Kampanie na rzecz zwalczania stereotypów i upowszechniania kultury Romów prowadzone przez Instytut Kultury Romskiej i samorządy regionalne z udziałem romskiego społeczeństwa obywatelskiego; bezpłatne usługi pomocy prawnej dla ofiar dyskryminacji i przestępstw z nienawiści świadczone przez	• Opracowanie procesu gromadzenia (zanonimizowanych) danych segregowanych według kryterium pochodzenia etnicznego w celu monitorowania antycyganizmu, dyskryminacji i wpływu publicznych strategii politycznych na Romów • Rozwijanie działań mających na celu zwalczanie antycyganizmu, przestępstw z nienawiści i nawoływanie do nienawiści, podnoszenie świadomości na ich temat, monitorowanie i karanie takich zachowań (które to działania są powiązane z szerszymi strategiami przeciwdziałania rasizmowi) z udziałem romskiego społeczeństwa obywatelskiego, skierowanych do całego społeczeństwa • Zapewnienie wdrożenia przepisów dotyczących równouprawnienia i zwalczania dyskryminującego traktowania przez organy ścigania i inne organy publiczne dzięki dokładnemu postępowaniu przygotowawczemu, odstraszającym sankcjom, działaniom uświadliwiającym i szkoleniom z

⁴⁹ IT, ES, SI.

⁵⁰ AT, CZ, LT, PT.

⁵¹ EE, ES, HR, LV.

⁵² BG, ES, SK.

⁵³ CY, FR, EL, PL, RO.

izby adwokackie z Madrytu, Barcelony, Malagi, Sewilli i Kordoby; prokurator specjalizujący się w przestępstwach z nienawiści i dyskryminacji w hiszpańskich prowincjach IT: Organ ds. równości (wraz z krajowym punktem kontaktowym ds. integracji Romów) ustanowił centrum kontaktowe, do którego można zgłaszać skargi dotyczące przestępstw z nienawiści, zapewniające wsparcie i pomoc prawną ofiarom oraz centrum monitorowania mediów i internetu szkolące młodzież romską i nieromską w zakresie monitorowania nawoływania do nienawiści oraz zgłaszania lub usuwania takich treści FI: Kampanie antydyskryminacyjne przeciwko przestępstwom z nienawiści i nawoływaniu do nienawiści prowadzone przez NGO z udziałem Romów; podnoszenie świadomości Romów na temat ról związanych z płcią w rodzinie; obowiązek gmin i większych pracodawców dotyczący planowania działań na rzecz równości, którego przestrzeganie monitoruje biuro rzecznika ds. przeciwdziałania dyskryminacji IE: Kodeks etyki dla irlandzkiej policji zawierający szczególne odniesienie do zwalczania dyskryminacji społeczności Trawelerów; wyznaczenie 277 etnicznych urzędników łącznikowych, aby zbudować zaufanie między Trawelerami a policją CZ, EL, HU SK, RO: Wskazanie społeczności wykluczonych społecznie/romskich, do których można skierować interwencje, w tym interwencje finansowane z funduszy ESI UK: Serwis umożliwiający zgłaszanie przestępstw z nienawiści przez internet	zakresu przeciwdziałania dyskryminacji • Ułatwianie Romom dostępu do wymiaru sprawiedliwości ze szczególnym uwzględnieniem ofiar dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie (kobiety, LGBTI, Romowie nieposiadający obywatelstwa) oraz zwiększanie zdolności organów ds. równości do walki z dyskryminacją Romów • Zapoczątkowanie prowadzonych przez Romów procesów dochodzenia prawdy i pojednania w celu zbadania i udokumentowania przypadków naruszenia praw Romów z przeszłości oraz podnoszenia świadomości na ich temat, a także w celu promowania zaufania i pojednania • Wzmacnianie pozycji Romów, aby mogli oni w pełni uczestniczyć w życiu politycznym, kulturalnym i społecznym oraz we wszystkich etapach procesu politycznego • Stosowanie holistycznego, uwzględniającego problematykę płci i dostosowanego do potrzeb dzieci podejścia; zwalczanie znęcania się nad dziećmi, wczesnych małżeństw, żebractwa z udziałem dzieci (przez wdrożenie przepisów zapewniających ochronę praw dziecka), przemocy, w tym handlu ludźmi • Łagodzenie społecznych skutków żebractwa i zachowanie godności ludzkiej
--	---

III. INTEGRACJA ROMÓW W REGIONIE OBJĘTYM PROCESEM ROZSZERZENIA

Balkany Zachodnie przejawiają ambicje przekraczające oczekiwania i przyznany im mandat⁵⁴ i zatwierdziły takie same cele w zakresie integracji Romów oraz metody pracy⁵⁵ jak państwa członkowskie. Konkretnie i trwale usprawnienia w zakresie integracji Romów są konieczne, aby osiągnąć postępy na drodze do integracji z UE. Aby uwzględnić skutki wcześniejszych przystąpień, zwłaszcza w dziedzinie swobodnego przepływu osób, postępy w obszarze integracji Romów zostały po raz pierwszy włączone jako osobny punkt trwających negocjacji w ramach procesu przystąpienia dotyczących rozdziału 23 „Wymiar sprawiedliwości i prawa podstawowe”. Wyniki badania społeczno-ekonomicznej sytuacji Romów na Bałkanach Zachodnich z 2017 r. umożliwiły partnerom określenie nowych wyzwań, takich jak większe wsparcie na rzecz udanej reintegracji osób powracających do regionu oraz ustanowienie solidnej podstawy definiowania wymogów przyszłej polityki dotyczącej Romów. Po raz pierwszy specjalny załącznik do niniejszego komunikatu dotyczy integracji Romów w regionie objętym procesem rozszerzenia i zawiera zarówno szczegółowe informacje horyzontalne, jak i informacje dotyczące poszczególnych państw.

IV. WNIOSKI

⁵⁴ Pkt 6: „Propagowanie integracji Romów poza UE: szczególna sytuacja krajów objętych procesem rozszerzenia”. Określono trzy cele dla krajów objętych procesem rozszerzenia: lepsze wykorzystanie funduszy IPA; wzmożone monitorowanie; bliższa współpraca ze społeczeństwem obywatelskim.

⁵⁵ Składanie corocznych sprawozdań z wdrażania; wyznaczenie krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów; organizacja corocznych platform krajowych przy ścisłej współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego; organizacja seminariów na temat Romów; składanie sprawozdań z wykonania zobowiązań w ramach pakietu „rozszerzenie” i podkomitetów układu o stabilizacji i stowarzyszeniu.

Przegląd środków na rzecz integracji Romów uwypakował potrzebę określenia i opracowania interwencji z czynnym udziałem Romów, które: stanowią odpowiedź na wyzwania i są proporcjonalne do ich skali; gwarantują wymierne rezultaty; oraz obejmują realistyczne warianty, aby uzyskać akceptację ogółu społeczeństwa. Czynniki powodzenia dotyczące planowania, wdrażania i monitorowania interwencji na rzecz integracji Romów są następujące:

- **Czas** wystarczający nie tylko na wdrożenie, ale również planowanie, konsultacje, zaangażowanie zainteresowanych stron, budowanie zaufania społeczności, monitorowanie, ocenę i przegląd polityki
- Systematyczne gromadzenie rzetelnych **danych** segregowanych według kryterium płci i wieku, aby zapewnić podstawę analizy potrzeb i analizy kontekstowej; określić punkt odniesienia; określić cele; oraz wypełnić wskaźniki rezultatów i oddziaływania
- **Włączenie** ukierunkowanych **interwencji do głównego nurtu polityki i ram prawnych**, aby zapewnić zachowanie ich tymczasowego charakteru i promować skuteczny, równy dostęp Romów do podstawowych usług, zamiast tworzyć trwałe struktury równoległe
- **Silne partnerstwa wielostronne** – aby zapewnić odpowiedzialność, współdzielenie obowiązków i trwałość⁵⁶
- **Aktywne uczestnictwo Romów** i wszystkich zainteresowanych stron na wszystkich etapach (planowanie, wdrażanie, monitorowanie, ocena i przegląd polityki)
- **Krzyżowe, międzysektorowe, zintegrowane** podejścia do zwalczania dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie i wielowymiarowego wykluczenia
- Podejście **uwzględniające problematykę płci i dostosowane do potrzeb dzieci**: planowanie na podstawie analizy potrzeb romskich kobiet i dzieci; kompleksowe podejście; oraz stałe wsparcie, zwłaszcza podczas najważniejszych zmian
- Uwzględnienie **różnorodności** wśród Romów: odzwierciedlenie rzeczywistych potrzeb; zapewnienie uwzględnienia lokalnych warunków; oraz zwalczanie schematów wykluczenia i dyskryminacji, z jakimi mierzą się konkretne społeczności Romów
- **Zwalczenie skrajnego ubóstwa** za pomocą połączenia ukierunkowanych na terytorium i grupę kompleksowych interwencji w celu promowania długoterminowej zmiany
- Ukierunkowane, **jednoznaczne – lecz niewykluczające** – podejście mające na celu zapewnienie uwzględnienia szerszego kontekstu i zapobieganie niechęci ze strony innych grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji
- Nadawanie priorytetowego znaczenia **zapobieganiu i wczesnej interwencji**, aby zapewnić oszczędność kosztową i wywoływać długoterminową, trwałą zmianę
- Uznanie **przeciwdziałania segregacji** (w obszarze edukacji i zakwaterowania) za długoterminowy priorytet zamiast poprawy jakości osiedli, na których występuje segregacja
- **Uznanie istnienia antycyganizmu** w celu promowania stanowczego podejścia niedyskryminacyjnego w ramach interwencji na rzecz integracji Romów we wszystkich obszarach⁵⁷
- **Wiedza fachowa** mająca na celu zapewnienie wysokiej jakości, niedyskryminujących usług
- **Budowanie zdolności** społeczeństwa obywatelskiego, administracji publicznej i Romów
- Widoczne, długoterminowe, **polityczne** i wystarczające **wsparcie finansowe** (w tym przydział środków z budżetu państwa) w celu zapewnienia instytucjonalizacji obiecujących praktyk i trwałości

⁵⁶ Oznacza to również konieczność bliskiej współpracy między zainteresowanymi stronami pracującymi z Romami a zainteresowanymi stronami opracowującymi i wdrażającymi główne nurty polityki publicznej, a także współpracy między lokalnymi publicznymi i prywatnymi usługodawcami a przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego, którzy ściśle współpracują ze społecznościami Romów.

⁵⁷ Partnerstwa powinny obejmować również uznanie specyfiki antycyganizmu, przestępstw z nienawiści i antyromskiej retoryki, a także wyzwań, z jakimi mierzą się romskie ofiary, gdy chcą uzyskać dostęp do wymiaru sprawiedliwości, ochrony i wsparcia (m.in. niski poziom zgłaszania wynikający również z obawy przed dyskryminacją lub represjami ze strony organów ścigania, ryzyko ponownej wiktylizacji, wpływ uprzedzeń żywionych przez same organy na działania w obszarze prawa karnego itp.).

- **Elastyczność** zapewniająca powodzenie działań dzięki umożliwianiu doskonalenia i dostosowywania polityki
- Niezależne ilościowe i jakościowe **monitorowanie i ocenianie**, aby mierzyć postępy, oraz zapewnienie przeglądu polityki